

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ

Марія Карп'юк

Реферат

У статті розкрито актуальність комунікативної ерудиції і вправності як одного з базових чинників соціально-професійної компетентності майбутніх кваліфікованих фахівців, а також важливої умови якісної професійної самореалізації в динамічних обставинах сьогодення – становлення ринкової економіки, глобалізаційні та євроінтеграційні процеси, зростання деструктивних, конфронтаційних настроїв тощо. Викладено особливості формування комунікативних навичок і вправності в майбутніх кваліфікованих фахівців будь-якого професійного напрямку знань із врахуванням вітчизняного та міжнародного досвіду.

Проаналізовано рівень сформованості комунікативної ерудиції і вправності у майбутніх кваліфікованих робітників і систематизовано тенденції, що з них випливають, а також запропоновано коригуючі техніки.

Обґрунтовано зв'язок між комунікативною ерудицією і вправністю кваліфікованого фахівця та повнотою його професійної самореалізації, а також здатністю до стресостійкості, мобільності, конкурентоспроможності.

Визначено, що соціально-професійна компетентність майбутнього кваліфікованого фахівця не буде достатньо сформованою без урахування законів етики і психології мовленнєвої поведінки, технік мовленнєвої комунікації, культури професійного спілкування, особливостей мовленнєвих тактик спілкування.

Систематизовано складові багатоаспектного інтегрального феномена комунікативної вмілості й ерудиції майбутніх кваліфікованих фахівців, основу якого складають конкретні здібності та вміння.

Узагальнено, що феномен, яким є комунікативна вправність та ерудиція, поєднує в собі психологічні, нейрофізіологічні, антропологічні, генетичні чинники та потребує застосування різноманітних тренінгів, методик, діагностики й інших педагогічних технологій для якісного розвитку норм і стандартів комунікативної майстерності у професійної молоді ПТНЗ, що є актуальним для її успішного професійного функціонування й реалізації у трудовій діяльності.

***Ключові слова:** комунікація, взаємодія, професійна самореалізація, ерудиція, вправність, комунікативна самосвідомість, соціально-професійна компетентність, діагностування, тести, моніторинг, психокорекція, морально-етичні якості характеру.*

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність майбутнього кваліфікованого робітника стає показником якості професійної підготовки, можливості реалізації його професійних і особистісних якостей у реальних

умовах праці. Компетентнісний підхід у професійно-технічній освіті – це відповідь на вимоги часу. Динамічні зміни життя, постійне оновлення інформації та колосальні обсяги її нагромадження зумовлюють потребу в таких фахівцях і членах суспільства, які здатні чітко й оперативно адаптуватися до нових вимог, адекватно реагувати на нові виклики, навчатися впродовж усієї професійної діяльності, розвиватися і розкривати власний потенціал. Нині підприємства, господарства, установи відчувають нестачу висококваліфікованих працівників, здатних бути конкурентоспроможними на ринку праці. Це можна пояснити швидкозмінюваною технологічною базою, що зумовлює необхідність постійного пристосування людини до динамічного соціального та професійного середовища.

Мета і завдання статті. 1. Визначити рівень сформованості комунікативних навичок у майбутніх кваліфікованих робітників і простежити тенденції його розвитку. 2. Надати рекомендації щодо удосконалення комунікаційної вправності учнів ПТНЗ.

Аналіз науково-методичної літератури. Різні аспекти комунікативістики (англ. *communicationology* – наука про комунікацію), яка перебуває в найтіснішому зв'язку з психологією спілкування, психотерапією, когнітивістикою, антропологією, соціологією, культурологією, еніологією, інформаціологією, що вивчає проблеми створення, передавання, приймання, зберігання, перетворення та обрахування інформації, прямо чи опосередковано висвітлені в дослідженнях Т. Ахутіної, Н. Бабиц, Д. Баранника, Ф. Бацевича, І. Вихованця, В. Ващенко, К. Городенської, М. Жинкіна, О. Залевської, Г. Колшанського, М. Кочергана, О. Кубрякової, О. Леонтьєва, В. Москаленко, С. Мусатова, І. Осовської, Л. Орбан-Лембрик, Г. Почепцова, Т. Радзієвської, О. Селіванової, Г. Сагач, І. Трухіна, О. Холода, С. Чайки, Т. Чмут, І. Юзвішина та ін.

Дослідники компетентнісного підходу в професійній освіті виділяють такі компетентності майбутнього фахівця як: педагогічна (В. Бездухов, Л. Большакова, Т. Добудько та ін.); психологічна (М. Лук'янова, О. Бодальов, В. Жуков, Н. Яковлева та ін.); соціально-перцептивна (Н. Єршова); загальнокультурна (І. Котлярова); комунікативна (В. Кузовлев); життєва (І. Єрмаков, Л. Сохань, І. Ящук), серед яких особливе місце відводиться саме професійній (А. Адольф, Є. Рогова, В. Лозовецька, Л. Мітіна, Е. Зеєр, А. Маркова, В. Лозова, Є. Павлютенков, Н. Кузьміна та ін.). Формування соціально-професійної компетентності особистості майбутнього кваліфікованого фахівця передбачає такі вміння: а) встановлювати мету професійно-ділової комунікації; б) застосовувати ефективні стратегії комунікативної взаємодії залежно від ситуації, емоційно налаштовуючись на спілкування з іншими; в) продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді; г) виконувати різні соціальні ролі; г) проявляти ініціативу, підтримуючи доброзичливі взаємини з іншими; д) конструктивно розв'язувати конфлікти, досягаючи взаєморозуміння, компромісу; е) брати відповідальність за власний вибір, за прийняті рішення та їх виконання; є)

спільно визначати цілі діяльності, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проекти, а також стратегії індивідуальних та колективних дій; ж) цінувати соціокультурні й громадянські цінності; з) проявляти мобільність за різних соціальних умов; е) відстежувати нові тенденції й адаптовуватися до них, забезпечуючи відтак якісні умови самореалізації тощо [5, с. 86].

Виклад основного матеріалу. На сьогодні ученими обґрунтовано необхідність мати: 1. Ключові компетентності (комунікації, інформаційні технології, самоосвіта, саморозвиток, робота в команді, конструктивізм вирішення проблем, безконфліктні моделі поведінки відповідно до загальноприйнятих морально-етичних та правових норм тощо); 2. Компетентності, що характеризують різні види діяльності (трудова, навчальна, ігрова, професійна тощо); 3. Компетентності у сфері суспільного знання (різні науки); 4. Компетентності у галузях суспільного виробництва (енергетики, транспорту, зв'язку, будівництва, сільського господарства тощо); 5. Компетентності у психологічній сфері (когнітивний, мотиваційний, етичний, духовний та інші концепти); 6. Компетентності у сфері здібностей людини (у фізичній культурі, розумовій сфері, загально навчальні, практичні, виконавчі, творчі, художні, технічні, педагогічні, психологічні, соціальні); 7. Компетентності у сферах стадіального розвитку та відповідного статусу (готовність до школи, компетентності випускників загальноосвітніх шкіл та професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ), шкіл молодого спеціаліста тощо) [8].

Актуальність вивчення комунікативної ерудиції та функціональної вправності як компонента соціально-професійної компетентності майбутнього кваліфікованого фахівця зумовлюється такими чинниками сьогодення: 1. Активізацією глобалізаційних процесів; 2. Розумінням дедалі більшою кількістю учених, педагогів-практиків, філософів, психологів, психотерапевтів, медиків, діячів культових конфесій важливості в нашому житті слова (озвученої думки), комунікації (як різновиду інформації); 3. Посиленням уваги професійної молоді до технологічних, психологічних, духовно-екологічних, організаційних, ринково-економічних аспектів життя; 5. Різномасштабним використанням комп'ютерно-інформаційних технологій тощо.

Комунікативна вправність і ерудиція майбутніх кваліфікованих фахівців – це складний багатоаспектний феномен, основу якого становлять конкретні здібності й здатності, зокрема: встановлювати та підтримувати необхідні контакти з колегами й іншими членами суспільства; вміння слухати і чути партнера по комунікації; уміння розуміти іншого й бути зрозумілим для інших; уміння за словами відчувати психостан співрозмовника, його емоції та почуття, що проявляються в діалозі і є потужним чинником досягнення кінцевого результату професійної взаємодії; контролювати власні емоції; усунути власні негативні оцінки й реакції щодо позиції партнера; докладати конструктивних зусиль для збереження гармонійних, толерантних стосунків; адекватно і конструктивно впливати на партнерів по комунікації; логічно, лаконічно й точно формулювати власні

думки; вміти робити соціально-професійний прогноз ситуацій; максимально точно оцінювати позитивні і негативні аспекти професійної комунікації; успішно управляти процесом комунікативної діяльності під час виконання конкретних професійних функцій тощо.

Професійно-технічна освіта тісно пов'язана з ринком праці, що вимагає від майбутнього кваліфікованого робітника сформованості професійних якостей, які реалізуються через різні моделі комунікативної поведінки кваліфікованих фахівців. Діагностування за різними тестами, анкетами й опитувальниками створило можливість проаналізувати такі параметри комунікативної вправності професійної молоді: 1. Уявлення щодо майбутньої професії і ролі професійної комунікації у виробничому процесі; 2. Комунікативні й організаційні здібності, а також рівень комунікативного контролю в спілкуванні; 3. Провідні стратегії конфліктного поводження під час комунікативної взаємодії з партнерами по виробництву; 4. Рівень комунікативного контролю і товариськості у ставленні до іншої людини; 5. Уміння уважно й урівноважено слухати іншого, а також доводити свою думку.

Загальні результати діагностування за комплексом тестів, спрямованих на обстеження комунікативної вправності і майстерності майбутніх фахівців, свідчать, що організаційні здібності в молоді професійних закладів України сформовані краще (63%), ніж комунікативні (37%). Якщо проаналізувати комунікативні здібності респондентів за рівневим принципом, враховуючи кількість набраних ними балів, що передбачено методикою діагностування, то маємо такий результат: низький рівень комунікативних здібностей – 46%; нижчий за середній – 36%; середній рівень сформованості комунікативних здібностей – 14%; високий рівень вияву комунікативних умінь – 4%; дуже високий рівень вираження – 0%. Ці показники виразно говорять про стан сформованості комунікативних навичок у майбутніх кваліфікованих фахівців, що опосередковано простежується також через домінуючі стратегії та моделі комунікативної поведінки майбутніх кваліфікованих робітників у конфліктних ситуаціях: а) стратегія уникання конфліктів, що в практиці життєреалізації спричиняє відмову як від досягнення особистих цілей, так і від орієнтації на сприятливі взаємини з людьми (8%); б) силова стратегія, схильність до конкуренції. Прихильникам цієї стратегії неважливі взаємини з людьми – їм байдуже, чи поважають їх (12%); в) стратегія комунікативного пристосування, згладжування гострих кутів. Взаємини важливі, цілі – ні. Такі представники професійної молоді хочуть, щоб їх приймали, поважали, заради чого досить часто поступаються цілями (15%); г) стратегія компромісу (25%), коли майбутні кваліфіковані фахівці орієнтуються дбати і про власні потреби та про взаємини з партнерами; г) стратегія відкритої й чесної конфронтації і співробітництва (40%). Майбутні кваліфіковані робітники цього типу комунікативної стратегії цінують як цілі, так і взаємини: вони відкрито визначають позиції й шукають умов їх реалізації у спільній діяльності, прагнуть знайти рішення, що задовольняють якомога більше учасників.

Отримані результати дають можливість звернути увагу на подолання

таких деструктивних якостей окремих вихованців ПТНЗ, що опосередковано проявляються через моделі комунікативної поведінки, як агресивність, жорстокість, лукавство, підступність, інертність, безвідповідальність, наївність, недисциплінованість, інфантильність, безтактність тощо.

Методика діагностування рівня професійного усвідомлення специфіки обраної спеціальності за тестом «Моя майбутня професія», важливим складовим компонентом якої є професійна комунікація, дає підставу констатувати, що понад 50% студентів-підлітків, які взяли участь у тестуванні, мають низький чи недостатній рівень орієнтування щодо особливостей обраної спеціальності. Це потребує відповідної послідовної й систематичної корекційної роботи з метою більш якісного становлення соціально-професійної компетентності професійної молоді.

Діагностування рівня контролю вербальної поведінки учнів ПТНЗ у спілкуванні (тест «Рівень комунікативного контролю в спілкуванні») спрямовувалося на обстеження в майбутніх кваліфікованих робітників навичок самоконтролю під час спілкування. Статистичні дані, отримані в процесі обстеження рівня навичок у майбутніх кваліфікованих робітників щодо контролю себе, своїх емоцій, реакцій, мисленнє-мовленнєвої логіки й чіткості формулювання власних думок у процесі спілкування з іншими, потребують істотного професійно ефективного коригування. Низький і середній рівень комунікативного контролю під час спілкування становить більш як 90%. Зрозуміло, що недостатні (за логічними, етичними, культурними, психологічними) комунікативні навички майбутніх кваліфікованих робітників у подальшій професійній реалізації стануть одним із факторів, що негативно впливатимуть на професійний ріст та кар'єрні наміри робітників.

Важливим компонентом культури професійної комунікації є рівень товариськості й толерантності майбутніх кваліфікованих робітників, їхнє вміння коректно й ефективно спілкуватися з партнерами. Адже подальший професійний успіх робітників неабияк залежатиме від їхньої комунікативної компетентності, від партнерської взаємодії, що інтегрує різні аспекти вербальної дійсності – соціальний, кар'єрний, гендерний, етнокультурний, психологічний, інтерактивний, виробничий тощо. Статистичні дані засвідчують, що майже 70% респондентів мають недостатній рівень толерантності, що проявляється як важкість у спілкуванні й недостатня товариськість, недостатня доброзичливість у контактуванні з іншими членами соціуму. Зрозуміло, що ця ситуація теж потребує корекційної роботи з професійною молоддю у ході навчально-виховного процесу.

Перевірка навичок слухання (за тестом «Чи вмієте Ви слухати?») засвідчує також недостатню їхню сформованість. Отримані статистичні дані переконують, що чудових співрозмовників, які вміють уважно слухати партнера по комунікації, серед студентів, котрі брали участь у діагностуванні, на жаль, немає. Гарних співрозмовників – теж небагато (15%). А поганих співрозмовників, які не вміють слухати інших, аж 36%. Отже, поле для проведення корекційних тренінгів і семінарів більш, ніж

бажано.

Спілкування є одним із соціокультурних феноменів життя суспільства та всіх його підструктур. Воно забезпечує: а) обмін інформацією; б) сприймання й розуміння людьми один одного; в) пізнання зовнішнього світу; г) інтелектуальний, психофізіологічний, гендерний, фізичний, трудовий, морально-креативний і професійний розвиток особистості, особливо в підлітковий період. Під спілкуванням розуміється реальність людських взаємин. Інакше кажучи, спілкування – це й аспект спільної діяльності членів соціуму, й водночас її продукт. Важливо, щоб майбутній випускник ПТНЗ відповідально ставився до власного мовлення і був здатний у подальшому вдосконалювати технології ефективної професійної комунікації, без чого не може якісно реалізуватися внутрішній потенціал робітника. З цією метою й було застосовано тест «Чи вмієте Ви спілкуватися?» для моніторингу навичок спілкування майбутніх випускників ПТНЗ. Обстеження дає підставу стверджувати, що понад 19% респондентів, які залучалися до тестування, дуже соромляться спілкуватися, почуваються невпевнено при потребі вступити в діалог та обґрунтувати свою позицію. А з цього випливає, що ними легко маніпулювати, нав'язувати їм чужі переконання. Майже 30% респондентів проявляють у спілкуванні корисливість, егоїзм. Зрозуміло, що такі комунікативні властивості та якості учнів-підлітків потребують конструктивного фахового впливу, систематичної різнопланової корекційної роботи психологів, педагогів, майстрів виробничого навчання, мовників і літераторів, адміністрації, всього педагогічного колективу ПТНЗ.

Сучасний кваліфікований робітник для успішної й свідомої професійної реалізації, для утвердження себе в суспільстві, сформування свого ціннісно-сміслового соціального поля має перебувати у світі самобутніх загальнолюдських цінностей. І тоді ці цінності почнуть функціонувати в реальних життєвих зв'язках суб'єктів професійної діяльності, сприяючи реалізації набутих у процесі навчання соціально-професійних компетентностей. Майбутній випускник ПТНЗ, вступаючи в міжособистісні, гендерні, родинні, чи професійно-виробничі відносини, проходячи різні етапи соціалізації, зобов'язаний розуміти навколишніх людей, чуйно реагувати на їхні психічні стани, а отже – співчувати, співпереживати; доречно радіти чи сумувати; обирати адекватні способи звертання; підбирати коректні форми відповідей; проявляти чуйність і сердечність. Це збільшує можливість розуміння світу людських конструктивних відносин.

Термін емпатія (грец. *empathia* – співпереживання) – це відгук серця людини, вслуховування у психостан іншої особистості, розуміння її емоційного стану, що проявляється як у співпереживанні, так і в дієвому милосерді. Емпатія – це природний механізм пізнання й сприймання емоційних станів іншого; це душевна дія індивіда, що допомагає йому відповідально й відповідно спілкуватися з партнером, забезпечуючи толерантну взаємодію з ним. Важливо у професійній взаємодії з молоддю ПТНЗ розуміти, що емпатія має велике значення для формування морально-

етичних основ внутрішнього світу особистості майбутнього кваліфікованого фахівця, а також є надійною запорукою успішної професійної самореалізації. Вона відіграє роль своєрідного «каталізатора», що стимулює партнерів емпатійної взаємодії до саморозкриття й самопізнання, до взаємодоповнення, а також взаємозбагачення.

Проведене тестування за методикою В. Бойко засвідчує, що в майбутніх кваліфікованих фахівців, які взяли участь у діагностуванні, переважає нижчий від середнього рівень емпатії (57%); дуже високий рівень емпатії відсутній взагалі, а низький її рівень представлений явно високим показником (29%). Психофізіологічно й інтелектуально з емпатійністю пов'язана така індивідуальна внутрішня властивість особистості, як агресивність, що також обстежувалася за опитувальником В. Бойко, яким охоплювалося 55 параметрів. Це дало можливість зробити узагальнення щодо прояву комунікативної агресивності при спілкуванні. Застосована методика діагностування дала можливість визначити, крім тонких форм проявів агресивності, й потенційну потребу в ній, і ступінь агресивного зараження, й здатність до гальмування її та способи переключення агресивності тощо.

Майбутні кваліфіковані фахівці, крім суто професійних знань, мають бути психологічно й соціально підготовленими до комунікативної взаємодії та до соціальних гармонійних відносин з партнерами по професійній діяльності, а також мати сформовані навички ведення ділових бесід, що, як правило, спрямовуються на реалізацію таких функцій: а) пошук нових напрямів діяльності та перспективних проектів і заходів; б) обмін інформацією, що сприяє розвитку й реалізації певних намірів; в) контроль за розвитком започаткованих заходів; г) взаємне спілкування учасників соціально-професійного середовища; г) пошуки й оперативне опрацювання робочих ідей і задумів; д) підтримка ділових контактів на різних соціально-професійних рівнях. Щоб ці та інші функції ділових виробничих контактів і бесід реалізовувалися якісно й конструктивно, важливо знати структуру професійно-ділової бесіди, її базові компоненти, такі як: 1. Підготовка до професійно-ділової комунікації (чи бесіди з конкретного питання); 2. Визначення місця й часу зустрічі; 3. Початок бесіди: вступання у комунікативну взаємодію; 4. Формулювання проблеми (запиту, пропозиції, проекту) та передача певної інформації, що мотивує й аргументує пропозицію; 5. Спростування, в разі потреби, доведень партнера-співрозмовника; 6 Аналіз альтернатив, пошук оптимального або компромісного варіанта; 7. Готовність до зняття конфліктів і конфронтації; 8. Прийняття рішення; 9. Фіксування домовленостей; 10. Вихід із комунікативних утруднень; 11. Аналіз результату бесіди, а також оцінка власної тактики спілкування.

Плануючи професійно-ділову комунікативну взаємодію, важливо перевірити свою психоінтелектуальну готовність до неї, відповівши на такі питання: а) яку головну мету я ставлю перед собою в бесіді? б) якою була реакція партнера на мою пропозицію про зустріч – здивування, радість,

незадоволення, байдужість? в) чи можу я обійтися без цієї розмови? г) чи готовий до бесіди з певної ділової теми мій майбутній співрозмовник? ґ) чи я впевнений у позитивному завершенні розмови? Які об'єктивні й суб'єктивні перепони можна очікувати? д) яке завершення розмови влаштовує (не влаштовує) мене, мого співрозмовника, нас обох? Якщо бесіда зайде в глухий кут, чи варто йти на компроміс? е) які прийоми впливу на партнера по розмові я буду використовувати у бесіді? є) які запитання буду ставити? Які запитання мені може поставити співрозмовник? ж) яка модель поведінки буде найбільш доречною?

Важливо розуміти, що є індивідуальні риси характеру, які перешкоджають успішному спілкуванню і можуть призводити до конфліктів між учасниками соціально-професійних відносин, наприклад: бажання будь-що домінувати; обмеженість і консерватизм мислення, поглядів, переконань; надмірна принциповість та прямолінійність у висловлюваннях, судженнях; схильність до критичності (особливо необґрунтованої і неаргументованої); специфічний набір емоційних рис – тривожність, агресивність, впертість, дратівливість, зарозумілість, а також безвідповідальність, підступна улесливість тощо.

Комунікативна вправність майбутніх кваліфікованих фахівців характеризується проявом таких психовербальних властивостей, як: а) ініціативність (бачити й використовувати нові чи незвичайні ділові можливості); б) наполегливість (готовність до неодноразових зусиль, щоб виважено сприйняти виклик чи подолати перешкоду); в) сміливість, психологічна готовість до ризику (контролювати ризики; застосовувати дії, щоб зменшити їх); г) відповідальність (йти поступки чи жертви задля виконання запланованої роботи); ґ) цілеспрямованість (чітко формулювати цілі, постійно ставити й проектувати проміжні завдання; мати довгострокове бачення); д) контактність і комунікабельність (використовувати обережні стратегії для впливу й переконання колег); е) незалежність і впевненість у собі.

Для забезпечення успішного діалогу з партнером важливо дотримуватися таких етичних і мовнологічних рекомендацій: 1. Запитання має бути виразним, цікавим, чітким, але не дискусійним; 2. Домагайтеся оптимальної лаконічності при викладенні думок; 3. Обґрунтуйте свої міркування якомога переконливіше; 4. Не вживайте слів і фраз, які можна двозначно зрозуміти, хибно витлумачити.

При реалізації педагогами корекційних заходів, спрямованих на поліпшення комунікативної вправності й майстерності майбутніх кваліфікованих фахівців, доречно звертати увагу на основні прийоми конструктивного початку комунікативного процесу з партнером, якими є такі: 1. Зняття напруги, недовіри (мета – встановити доброзичливий контакт. Це може бути жарт, комплімент, кілька приємних фраз по ситуації, доречна послуга при потребі); 2. Прийом «зачіпки» (мета – викликати зацікавлення, інтерес, бажання взаємодії. Для цього можна використати якийсь анекдотичний випадок, незвичне запитання, порівняння тощо); 3.

Стимулювання уваги й уваги партнера, коли формулюється багато ділових запитань, які потрібно розглянути в бесіді; 4. Метод прямого підходу, коли до справи переходять без вступу. Так доречно діяти тоді, коли ділова комунікація не є занадто важливою для обох партнерів.

Отже, чіткі, лаконічні, змістовні фрази, звертання до партнера по імені та (залежно від віку) по батькові, виявлення поваги до співрозмовника, увага до його інтересів, звертання за порадою у поєднанні з власним гідним виглядом допомагає створити сприятливу атмосферу для успішної ділової взаємодії. Треба враховувати й те, що перше враження про фахівця в значній мірі залежить від візуальних вражень (одяг, постава, вираз обличчя, зачіска) та від манери говорити (дикція, інтонація голосу, змістовність, комунікативна етика й ерудиція, тональність діалогу, логічність, дотримання норм мови).

Знання законів комунікації є важливим фактором становлення соціально-професійної компетентності учнів ПТНЗ і мотивується їхніми особливостями, зокрема: індивідуально-віковими; психофізіологічними; соціокультурними; інформаційно-інтерактивними; умовами та стилем життя; специфікою взаємовідношень у навчальному закладі; загальнофаховим і морально-інтелектуальним розвитком учня ПТНЗ; мотиваційно-ціннісною програмою його життєспрямованості; системою громадянських, етичних, соціокультурних, психофізіологічних, фахових, етнічних, вікових, гендерних, загальнолюдських уподобань та пріоритетів; рівнем сформованості адаптаційних механізмів учнів до різних соціополітичних, екологічних, морально-етичних, духовних, етнокультурних, психолого-педагогічних, фінансово-економічних чинників; сформованістю вольових якостей учнів; економічною захищеністю.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. 1. Здійснений аналіз засвідчує складність такого інтегрального феномена, яким є комунікативна вправність і ерудиція, що об'єднує в собі психологічні, нейрофізіологічні, антропологічні та генетичні чинники. 2. Компетентнісний підхід, що набув поширення в практичній діяльності педагогів ПТНЗ, дає змогу застосовувати різноманітні тренінги, методики, діагностики та інші педагогічні технології для розвитку якісних стандартів комунікативної майстерності в професійній молоді ПТНЗ. 3. Дослідження проблеми оволодіння вихованцями ПТНЗ різних аспектів комунікативної компетентності – базового компонента соціально-професійної компетентності – очікує на поглиблене вивчення.

Література

1. *Бацевич Ф.* Основи комунікативної лінгвістики: підруч. – К.: Академія, 2004. – 342 с.
2. *Волошин В.* Комп'ютерна лінгвістика: навч. посіб. – Суми: ВТД «Університет. книга», 2004. – 382 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. *Карп'юк М. Д.* Мова як основа міждисциплінарної психосинергії й

базовий фактор формування цілісного світогляду особистості // Гуманітар. вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди» [наук.-теорет. зб]. – Переяслав-Хмельницький, 2007. – С. 296–307.

5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.

6. Мельник Л. Г. Экономика и информация: экономика информации и информация в экономике: Энциклопед. словарь. – Сумы: ИТД «Университет. книга», 2005. – 384 с.

7. Петровская Л. А. Компетентность в общении: социально-психологический тренинг. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.

8. Савельева В. С., Єськов О. Л. Управління діловою кар'єрою: навч. посіб. / В. С. Савельєва, О. Л. Єськов. – К.: Центр учб. літ-ри, 2007. – 176 с.

9. Стернин И. Анализ коммуникативных ситуаций. – Воронеж, 1998. – 286 с.

Реферат

КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Мария Карпюк

В статье раскрыты актуальность коммуникативной эрудиции и навыков как одного из базовых факторов социально-профессиональной компетентности будущих квалифицированных специалистов, а также важного условия качественной профессиональной самореализации в динамических обстоятельствах настоящего – становление рыночной экономики, глобализационные и евроинтеграционные процессы, рост деструктивных, конфронтационных настроений и т.п. Изложены особенности формирования коммуникативных навыков у будущих квалифицированных специалистов любого профессионального направления знаний с учетом отечественного и международного опыта.

Проанализирован уровень сформированности коммуникативной эрудиции и навыков в будущих квалифицированных рабочих и систематизированы тенденции, которые из них вытекают, а также предложены корректирующие техники.

Обоснована связь между коммуникативной эрудицией, навыками квалифицированного специалиста и полнотой его профессиональной самореализации, а также способностью к стрессоустойчивости, мобильности, конкурентоспособности.

Определено, что социально-профессиональная компетентность будущего квалифицированного специалиста не будет достаточно сформированной без учета законов этики и психологии речевого поведения, техник речевой коммуникации, культуры профессионального общения, особенностей речевых тактик общения.

Систематизированы составляющие многоаспектного интегрального феномена коммуникативной умелости и эрудиции будущих квалифицированных специалистов, основу которого составляют конкретные способности и умения.

Обобщенно, что феномен, каковым является коммуникативная сноровка и эрудиция, сочетает в себе психологические, нейрофизиологические, антропологические, генетические факторы и требует применения разнообразных тренингов, методик, диагностики и других педагогических технологий для качественного развития норм и стандартов коммуникативной мастерства в профессиональной молодежи ПТУ, что актуально для её успешного профессионального функционирования и реализации в трудовой деятельности.

***Ключевые слова:** коммуникация, взаимодействие, профессиональная самореализация, эрудиция, ловкость, коммуникативная самосознание, социально-профессиональная компетентность, диагностирование, тесты, мониторинг, психокоррекция, морально-этические качества характера.*

Abstract

COMMUNICATIVE COMPETENCE OF SKILLED SPECIALIST

Mariya Karpiuk

Ph.D. in Philologic, Senior research fellow, of the Laboratory for career guidance and training. Institute of Vocational Education under the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

The article reveals relevance of communicative erudition and adroitness as one of the basic factors for socio-professional competence of qualified specialists to be, as well as an important condition for qualitative professional fulfillment in present day dynamic circumstances – formation of market economy, globalization and European integration processes, growth of destructive confrontational attitudes etc.

The author shows peculiarities of communicative skills and adroitness formation concerning future skilled specialists involved in any professional field of knowledge based on domestic and international experience.

The level of communicative erudition and adroitness formation in future skilled workers is analyzed; trends that follow from them are systematized; corrective techniques are offered.

The relationship between communicative erudition and adroitness of a qualified specialist and the plentitude of his professional self-actualization, plus ability to be stress-resistant, mobile and competitive is proved.

It is determined that socio-professional competence of a qualified specialist to be will not be formed in full without considering the laws of ethics and

psychology of verbal behavior, techniques of speech communication, culture of professional communication, features of speech communication tactics.

The article systematizes components of future qualified specialists' communicative adroitness and erudition multidimensional integral phenomenon which is based on specific abilities and skills.

The author generalizes that the phenomenon which makes communicative skill and erudition combines psychological, neurophysiological, anthropological, and genetic factors requiring the use of different trainings, methods, diagnostics and other educational technologies for high-quality communication skills norms and standards development as regards vocational schools students that is an important factor for successful occupational performance.

Key words: *communication, interaction, professional self-actualization, erudition, adroitness, communicative self-awareness, socio-professional competence, diagnosis, tests, monitoring, psycho-correction, moral and ethical qualities of character.*

References

1. *Batsevych F.* Osnovy komunikatyvnoyi linhvistyky (Communicative Linguistics foundations). – Kyiv, 2004. – 342 p.
2. *Voloshyn V.* Kompiuterna linhvistyka (Computer Linguistics). – Sumy, 2004. – 382 p.
3. Entsyklopediya osvity (Encyclopedia of education). – Kyiv, 2008. – 1040 p.
4. *Karpiuk M. D.* Mova yak osnova mizhdystsyplinarnoyi psykhosynerhiyi i bazovyyi factor formuvannia tsilisnoho svitohliadu osobystosti (Language as basis for interdisciplinary psychosynergy and basic factor of personal integral world outlook formation) // Humanitar. visnyk DVNZ “Pereyaslav-Khmelnys. derzh. ped. un-t im. Hryhoriya Skovorody. – Pereyaslav-Khmelnyskyi, 2007. – P. 296–307.
5. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy osviti: svitovy dosvid ta ukrainski perspektyvy (Competence approach in modern education: worldwide experience and Ukrainian prospects). – Kyiv, 2004. – 112 p.
6. *Melnik L. H.* Ekonomika i informatsiya: ekonomika informatsii i informatsiya v ekonomike: Entsykloped. slovar (Economics and information: information economy and information in economy: Encyclopaedia. – Sumy, 2005. – 384 p.
7. *Petrovskaya L. A.* Kompetentnost v obshchenii: sotsialno-psikhologicheskyy trening (Competence in communication: socio-psychol. training). – Moskow, 1989. – 216 p.
8. *Savelieva V. S., Yeskov O. L.* Upravlinnia dilovoyu karieroyu (Business career management). – Kyiv, 2007. – 176 p.
9. *Sternin I.* Analiz kommunikativnykh situatsiyi (Communicative situations analysis). – Voronezh, 1998. – 286 p.